

Justiție juvenilă: aspecte legislative, modalități de sancțiune și asistare

Antonia-Luiza ZAVALIC⁴³

Student in *Social Work in the Justice Area. Probation and Mediation* Master Program,
Babeș-Bolyai University, Romania

Răspunsul societății românești la problematica delincvenței juvenile sub aspectul legislației, sancțiunilor și programelor formulate în contracararea acestora, constituie un subiect ce nu trebuie neglijat, în vederea găsirii celei mai bune soluții de corectare a conduitei minorilor delincvenți. Conform legislației, minorii delincvenți reprezintă o categorie specială datorată vârstei, lucru evidențiat și prin prisma sancțiunilor elaborate de legiuitorul român. În acest sens se recomandă ca sancțiunile să fie, pe cât posibil, educative și nu punitive, iar măsura închisorii să fie considerată „ultima ratio”, aplicată numai în caz de încălcare gravă a legii penale. Ca alternativă la pedeapsa privativă de libertate, probațiunea este recomandată minorilor delincvenți care sunt fie la prima infracțiune, fie au săvârșit infracțiuni de gravitate scăzută, în scopul protejării împotriva efectelor negative ale închisorii. Se asigură pentru aceștia posibilități de reintegrare socială și depășirea comportamentului delincvent prin modalități cu caracter preponderent reeducativ și nu punitiv.

Vârsta și condițiile răspunderii penale a minorilor conform legislației din România

Adolescența și copilăria constituie o etapă de viață ce presupune o sensibilitate intensă în vederea dezvoltării multilaterale⁴⁴ a individului, caracterizată prin absența unei capacități depline în autoevaluarea propriilor acțiuni, această stare particulară regăsindu-se și în planul reglementărilor juridice privind statutul minorului. (Kurko-Fabian, 2006)

Convenția cu privire la drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989, prevede, în art. 40, alineatul 3, lit. (a), ca statul parte să stabilească o vârstă minimă sub care copiii nu pot fi trași la răspundere pentru presupusa comitere a unei infracțiuni. Așadar, în concordanță cu această precizare, legea română stabilește în Codul Penal vârsta minimă a răspunderii penale, prevăzându-se faptul că: „până la vârsta de 14 ani, o persoană fizică nu poate fi subiect activ general al infracțiunii necesitând răspundere penală, fiindcă persoana nu a ajuns la acel grad de dezvoltare fizică și psihică care să-i permită înțelegerea caracterului periculos al urmărilor acțiunii (infracțiunii) sale, deci nu are discernământ din punct de vedere penal”. (Godea, 1998 *apud* Kurko-Fabian, 2006: 124)

⁴³ E-mail: antoniza89@yahoo.com

⁴⁴ Fiziologice, psihice, socio-culturale și spirituale

Potrivit lui Kurko-Fabian (2006), vârsta la care un minor poate fi tras la răspundere implică determinarea capacității penale⁴⁵ a acestuia, iar în ceea ce privește răspunderea penală, conform Codului Penal, minorii sunt împărțiți în două categorii. Prima categorie se referă la minorii care au capacitate penală și răspund penal, iar a doua cuprinde minorii care sunt lipsiți de capacitate penală și nu răspund penal. Stănișor (2003) numește minorii care au săvârșit o faptă prevăzută de legea penală și nu răspund penal ca fiind minori delincvenți, iar minorii care au săvârșit o faptă prevăzută de legea penală și răspund penal, ca fiind minori infractori.

Din punctul de vedere al limitelor răspunderii penale, articolul 113 din Codul Penal prevede că: „minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani nu răspunde penal. Minorul care are vârsta între 14-16 ani răspunde penal numai dacă se dovedește că a săvârșit fapta cu discernământ. Minorul care a împlinit 16 ani răspunde penal potrivit legii”. Față de minorii lipsiți în mod absolut de capacitate penală⁴⁶, nu se poate lua nicio sancțiune, ci doar măsuri de ocrotire⁴⁷. Minorii cu vârsta cuprinsă între 14-16 ani sunt lipsiți în mod relativ de capacitate penală, adică, atâta vreme cât sunt declarați fără discernământ⁴⁸, sunt asimilați minorilor sub 14 ani, însă, dacă se demonstrează că au acționat cu discernământ, vor fi asimilați minorilor peste 16 ani. Instituțiile de medicină legală pot solicita serviciului de probațiune întocmirea referatului de evaluare, cu scopul stabilirii discernământului minorului cu vârsta cuprinsă între 14 și 16 ani. Se consideră că minorii peste 16 ani au discernământ și, în consecință, au capacitate penală absolută, neexistând nicio diferență, din punct de vedere al capacității penale, între aceștia și infractorii majori, decât tratamentul juridic. (Kurko-Fabian, 2006)

Așadar, din cele prezentate în rândurile de mai sus, putem observa precizarea clară a limitelor răspunderii penale ale minorilor.

Regimul sancționator referitor la minorii delincvenți

Spre deosebire de infractorul major, minorului i se rezervă un regim special de răspundere penală, prin introducerea măsurilor educative, ca sancțiune penală; așadar, sancțiunile aplicate minorilor delincvenți au fie caracterul unor măsuri educative, fie caracterul unor pedepse. Potrivit art. 114 din Codul penal⁴⁹, față de minorul care răspunde penal se poate lua o măsură⁵⁰ educativă ori i se poate aplica o pedeapsă⁵¹. Codul Penal reglementează următoarele măsuri educative⁵²:

⁴⁵ Capacitatea penală reprezintă aptitudinea de a deosebi un comportament nevătămător și un comportament socialmente nociv. (Kurko-Fabian, 2006: 124)

⁴⁶ Care nu au împlinit vârsta de 14 ani

⁴⁷ Cum ar fi: supravegherea deosebită a părinților sau tutorelui, sau internarea într-o școală special de reeducare. (Kurko-Fabian, 2006: 125)

⁴⁸ Capacitate de a înțelege și de a-și manifesta conștient voința în raport cu un anumit fapt. (Kurko-Fabian 2006: 126)

⁴⁹ Ce prevede consecințele răspunderii penale

⁵⁰ La alegerea sancțiunii se ține seama de gravitatea faptei săvârșite, de starea fizică, de dezvoltarea intelectuală și morală a minorului, de comportarea lui, de condițiile în care a fost

- muștrarea⁵³;
- libertatea sub supraveghere;
- libertatea sub supraveghere severă;
- internarea într-un centru de reeducare⁵⁴;
- internarea într-un institut medical-educativ⁵⁵.

Măsura educativă a libertății supravegheate este prevăzută în art. 117 Cod Penal și constă în lăsarea minorului în libertate, pe timp de un an sub supraveghere⁵⁶. Prin art. 11 din Ordonanța 92/2000, privind organizarea și funcționarea serviciilor de reintegrare socială a infractorilor și de supraveghere a executării sancțiunilor neprivative de libertate⁵⁷, s-a stabilit ca atribuție „supravegherea executării obligațiilor impuse minorului de către instanță, prevăzute în art. 103, alin. 3 lit. a) - c) din Codul Penal.

Odată cu pronunțarea acestei măsuri, instanța poate impune minorului respectarea uneia sau a mai multor obligații, prevăzute în art. 117, alin. 3 (lit. a-d): să nu frecventeze anumite locuri stabilite, să nu intre în legătură cu anumite persoane, să frecventeze cursuri școlare din învățământul general și obligatoriu, să presteze o activitate neremunerată într-o instituție de interes public fixată de instanță. În cazul în care minorul încalcă obligațiile impuse, adică se sustrage de la supravegherea ce se exercită asupra lui ori săvârșește o infracțiune, instanța poate revoca măsura libertății sub supraveghere, dispunând fie măsura libertății sub supraveghere severă, fie măsura internării minorului într-un centru de reeducare sau i se aplică o pedeapsă. (OG 92/2000, art.117, alin. 6)

Libertatea sub supraveghere severă, conform art. 118, alin. 2, Cod Penal, reprezintă acea măsură educativă a libertății sub supraveghere, ce constă în lăsarea minorului în libertate pe o perioadă între un an și trei ani, sub supravegherea unor instituții legal însărcinate cu supravegherea minorilor sau a serviciilor de probațiune. Pe durata supravegherii severe, supravegherea poate viza includerea minorului în programe de reintegrare socială, precum și în acordarea de asistență și consiliere, cu scopul de a întări gradul de siguranță socială și de a preveni săvârșirea de noi infracțiuni, având la bază patru principii de eficiență: principiul nevoii criminogene⁵⁸, principiul riscului⁵⁹, principiul responsivității⁶⁰ și principiul

crescut și a trăit și de orice alte elemente de natură să caracterizeze persoana minorului. (Cod Penal, art. 114, al. 1)

⁵¹ Pedeapsa se poate aplica numai dacă se apreciază că luarea unei măsuri educative nu este suficientă pentru îndreptarea minorului. (Cod Penal, art. 114, al. 2)

⁵² În prezenta lucrare nu voi dezvolta decât libertatea supravegheată

⁵³ Măsură educativă ce constă în dojenirea minorului și semnalarea pericolului social al faptei comise. (Kurko-Fabian, 2006: 128)

⁵⁴ Măsură educativă ce asigură minorului posibilitatea de a dobândi educația necesară și o pregătire profesională. (Cod Penal, art. 119, al. 1)

⁵⁵ Măsură educativă luată față de minorul care necesită tratament medical și un regim special de educație. (Cod Penal, art. 120, al. 1)

⁵⁶ Supravegherea poate fi încredințată părinților, tutorelui sau unei persoane de încredere. (Cod Penal, art. 117, al. 1)

⁵⁷ Denumite la ora actuală servicii de probațiune

⁵⁸ Țintește factorii în legătură directă cu infracțiunea

integrității⁶¹. (Ghedeon, Groza – *Asistarea persoanelor condamnate*, în Schiaucu, Canton coord. 2008)

Conform art. 123, alin. 1, Cod Penal, pedepsele ce pot fi aplicate minorilor sunt: închisoarea (închisoarea strictă de la 5-15 ani, închisoarea strictă de la 3-12 ani, închisoarea strictă între limitele reduse la jumătate ale pedepsei, închisoarea între limitele reduse la jumătate), amenda sau munca în folosul comunității. Spre deosebire de infractorii majori, cei minori beneficiază de un regim special, întrucât limitele pedepselor se reduc la jumătate, iar pedepsele complementare nu se aplică minorului. (Cod Penal art. 123, al. 3)

Sancțiunile aplicate minorilor se recomandă să fie, pe cât posibil, educative și nu punitive, măsura închisorii fiind considerată „ultima rațio” și aplicată numai față de minorii care au comis infracțiuni deosebit de grave (viol, omor, tâlhărie) sau față de recidiviști. Convenția cu privire la drepturile copilului statuează în art. 40, al. 4, găsirea de soluții alternative celor privind îngrijirea într-un cadru instituțional, pentru a asigura copiilor un tratament în interesul bunăstării lor și proporțional cu situația lor și cu infracțiunea săvârșită.

În baza acestui motiv, în practica juridică pentru minorii din România, „au fost introduse două tipuri de sancțiuni alternative la pedeapsa închisorii și anume: prestarea unei munci în folosul comunității și instituția probațiunii”. (Banciu, Rădulescu, 2002 *apud* Kurko-Fabian, 2006: 130) Putem observa evoluția numărului de minori condamnați definitiv⁶² în ultimii ani, precum și tipurile de pedepse aplicate acestora în figura 1.

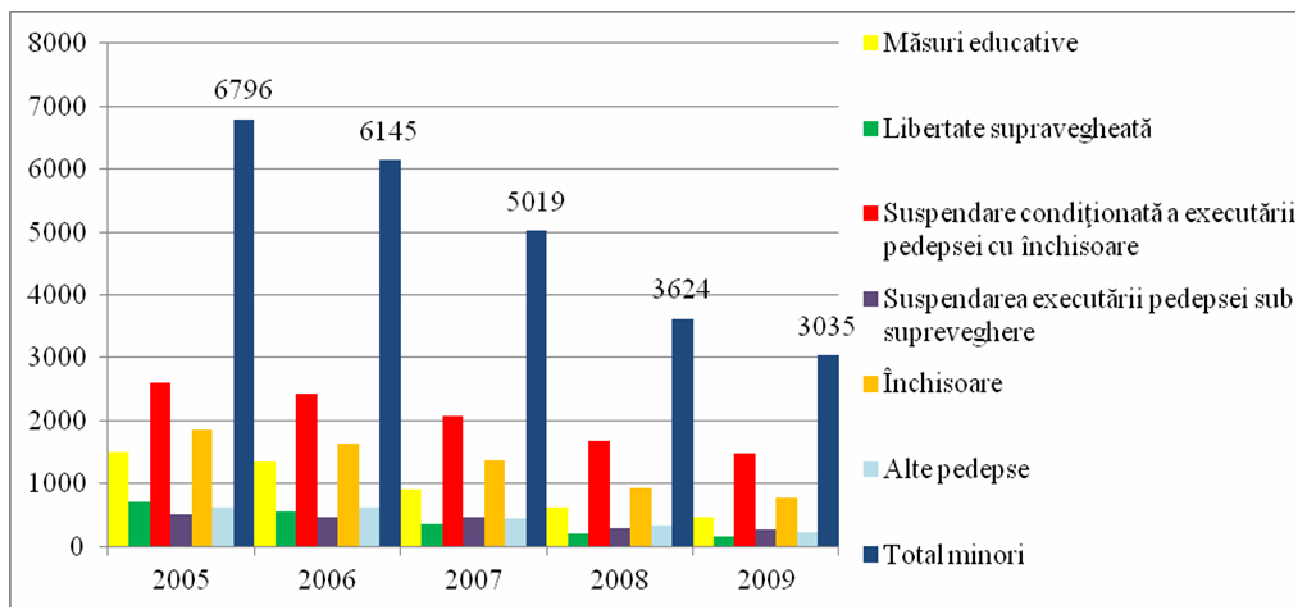
⁵⁹ Se derulează conform nivelul riscului, un risc crecut necesitând o intervenție de lungă durată

⁶⁰ Vizează participarea activă a beneficiarului

⁶¹ Se referă la coerența între resursele existente și coerența teorie/design

⁶² Se referă la minorii (14-17 ani) care în momentul săvârșirii faptei au lucrat cu discernământ (INS)

Figura 1. Persoane minore condamnate definitiv de instanțele judecătorești în România pe tipuri de pedepse, în perioada 2005-2009.

Sursa: Baza de date TEMPO JUSTIȚIE pe 2010, Institutul Național de Statistică.

Potrivit acestor date, în perioada 2005-2009, se observă o descreștere a numărului de minori condamnați definitiv pe teritoriul României, o scădere a numărului de minori cărora li s-a aplicat pedeapsa privativă de libertate și tendința sistemului de justiție din România de a evita ca minorii delincvenți să fie pedepsiți cu închisoarea, optând pentru sancțiuni precum: suspendarea condiționată a executării pedepsei cu închisoare, măsuri educative, libertate supravegheată și suspendarea executării pedepsei sub supraveghere. În secțiunea alte pedepse intră atât pedepse, cât și măsuri educative, precum: încredințarea colectivului de muncă sau de învățătură, trimiterea în școli speciale de muncă și reeducare, amenda, executarea pedepsei la locul de muncă, mustrarea, internarea într-un centru de reeducare și internarea într-un centru medical-educativ.

Trebuie precizat că, potrivit Noului Cod Penal⁶³, art. 114, al. 1, față de minorul care la data săvârșirii infracțiunii are vârsta cuprinsă între 14-18 ani, se ia o măsură educativă neprivativă de libertate, optându-se pentru o măsură educativă privativă de libertate numai dacă minorul a mai săvârșit o infracțiune pentru care i s-a aplicat o măsură educativă, respectiv atunci când pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea⁶⁴ ori detențiunea pe viață. În plus, Noul Cod Penal reglementează două tipuri de măsuri educative: măsuri educative neprivative de libertate, care includ stagiul de formare civică, supravegherea, consemnarea la sfârșit de săptămână și asistarea zilnică; și măsuri educative privative de libertate, precum: internarea într-un centru educativ și internarea într-un centru de detenție.

⁶³ Care intră în vigoare la data de 24 iulie 2012

⁶⁴ De 7 ani sau mai mare

Din aspectele prezentate mai sus, putem observa tendința legiuitorului român de a proteja minorii care comit infracțiuni de pedepsele care, prin efectele lor, se pot contrapune dezvoltării și reintegrării armonioase a acestora.

Probațiunea ca instituție sancționatorie

Probațiunea constituie una dintre instituțiile sancționatorii adresate și recomandate minorilor delincvenți care sunt fie la prima infracțiune, fie au săvârșit infracțiuni de gravitate scăzută, în scopul protejării acestora de efectele negative⁶⁵ ale pedepsei privative de libertate.

Conceptul de probațiune prezintă un caracter flexibil, datorită paletei largi de activități și intervenții pe care o presupune. Așadar, în literatura de specialitate circulă o varietate de definiții atribuite acestui concept. În sens larg, probațiunea este percepută ca o alternativă⁶⁶ la pedeapsa privativă de libertate. (Poledna, 2002)

Din punct de vedere sociologic, Tomic-Malic și Kalogeropoulos (*apud* Durnescu – *Probațiunea și metodele sale de lucru cu infractorii*, în Neamțu și Stan, 2005: 297) definesc probațiunea ca „modalitate de penalizare cu fundament sociopedagogic, caracterizată atât prin supraveghere, cât și prin asistența infractorilor în comunitate”. Stănișor (2003) susține că probațiunea reprezintă posibilitatea acordată infractorilor condamnați la executarea pedepsei în comunitate, sub supraveghere, fiind adresată, în primul rând, tinerilor, infractorilor primari și infractorilor condamnați pentru încălcări minore ale legii.

Conform O.G. 92/2002, privind înființarea și funcționarea serviciilor de reintegrare socială și supraveghere⁶⁷, serviciile de probațiune sunt înființate sub autoritatea Ministerului Justiției, fără personalitate juridică și având drept scop „reintegrarea socială a persoanelor care au săvârșit infracțiuni, menținute în stare de libertate și supravegherea executării obligațiilor stabilite de instanța de judecată în sarcina acestora”.

Serviciile de probațiune îndeplinesc dublu rol: de control, reprezentând interesul societății prin garantarea siguranței publice și de asistare, prin asigurarea unui tratament adecvat și alte servicii persoanei aflate în supraveghere, controlul vizând, în fond, sprijinirea infractorilor în vederea restructurării legăturii acestora cu societatea. Procesul de asistență și consiliere se desfășoară numai la cererea persoanei supravegheate, contribuind la scopul serviciului de probațiune prin corectarea comportamentului infracțional, prin conștientizarea de către minor a faptei săvârșite, respectiv a consecințelor acesteia și asumarea responsabilității pentru fapta comisă, motivarea minorului în vederea dezvoltării responsabilității și

⁶⁵ Închisoarea ca instituție totală exercită efecte negative asupra persoanei încarcerate din punct de vedere biologic (program și restricții de ordin alimentar), psihologic (la nivel de personalitate, lipsa intimității), social (persoanei i se retrag anumite drepturi sociale, precum dreptul la libertate) etc.

⁶⁶ Având același scop cu pedeapsa privativă de libertate și anume: reducerea fenomenului infracțional și creșterea gradului de siguranță social. (Poledna 2002: 9)

⁶⁷ Actual numite servicii de probațiune prin Legea nr. 211/2004, art. 35 și Legea nr. 123/2006, art. 79

autodiscipliniei, elaborarea de programe eficiente de asistență și consiliere piate pe nevoile acestora, susținerea minorului în vederea satisfacerii unei nevoi speciale referitoare la educație, pregătire profesională, loc de muncă, locuință, grup de prieteni etc. (Ghedeon, Groza – *Asistarea persoanelor condamnate*, în Schiaucu, Canton coord. 2008)

Delincvența juvenilă din perspectiva probațiunii: minorii în supraveghere

Minorii delincvenți, sancționați de către instanță cu măsura libertății supravegheate, au reprezentat un interes aparte pentru instituția probațiunii românești încă din faza incipientă a evoluției sale, aceștia constituind grupul țintă în perioada experimentală (Durnescu – *O istorie a probațiunii în România*, în Schiaucu și Canton, 2008). Cu alte cuvinte, nașterea probațiunii în România este asociată cu problematica delincvenței juvenile.

Instituția probațiunii respectă procedura specială⁶⁸ în cauzele cu infractorii minori; astfel, câteva particularități ale activităților desfășurate de consilierii de probațiune specifice minorilor aflați în supraveghere sunt: ascultarea sau confruntarea minorului⁶⁹, prezentarea materialului de urmărire penală⁷⁰, obligativitatea întocmirii referatului de evaluare⁷¹, realizarea de anchete sociale și punerea la dispoziție a datelor privind performanța socială, în vederea efectuării expertizelor psihiatrice. (Bucur *et al.* – *Elemente de drept*, în Schiaucu, Canton coord. 2008) Așadar, putem observa că există sancțiuni specifice destinate minorilor care au săvârșit infracțiuni, dar, mai mult decât atât, unele sancțiuni, precum instituția probațiunii, prezintă o formă special ajustată acestora.

Potrivit prevederilor din Codul de Procedură Penală și din Legea nr. 272/2004, privind protecția și promovarea drepturilor copilului, serviciile de probațiune sunt însărcinate cu întocmirea referatelor de evaluare și rapoarte pentru diferite categorii de minori; așadar, pentru minorii care au săvârșit o faptă penală și nu răspund penal (aici intrând minorii sub 14 ani și minorii cu vârsta între 14 și 16 ani, care au comis fapta fără discernământ), serviciile de probațiune întocmesc rapoarte în baza prevederilor din Legea nr. 272/2004, iar pentru minorii⁷² care au săvârșit o faptă penală și răspund penal, serviciile de probațiune întocmesc

⁶⁸ Proceduri speciale de urmărire și judecare a infractorilor minori, justificate de lipsa maturizării psihosociale; aplicată tuturor minorilor (14-18 ani) care răspund penal. (Bucur *et al.* – *Elemente de drept*, în Schiaucu, Canton coord. 2008: 87-88)

⁶⁹ Se referă la citarea anumitor categorii de persoane, situație lăsată de legiuitor la latitudinea serviciului de probațiune. (Bucur *et al.* – *Elemente de drept*, în Schiaucu, Canton coord. 2008: 88)

⁷⁰ Situație ce oferă minorului posibilitatea de a oferi declarații suplimentare în susținerea apărării sale. (Bucur *et al.* – *Elemente de drept*, în Schiaucu, Canton coord. 2008: 88)

⁷¹ Referat scris cu scopul de a individualiza pedeapsa, acesta conține date privind: nivelul instrucției școlare, comportamentul, factorii care influențează sau care pot influența conduita generală și perspectivele reintegrării în societate. (HG 1239/2000, art. 6, alin. 1)

⁷² Acești minori pot avea calitatea de învinuși sau inculpați, primii reprezintă persoanele aflate în urmărire penală, ultimii persoanele împotriva cărora s-a pus în mișcare acțiunea penală. (Bucur *et al.* – *Elemente de drept*, în Schiaucu, Canton coord. 2008: 91)

referate de evaluare conform prevederilor art. 482 din Codul de Procedură Penală. (Bucur *et al.* – *Elemente de drept*, în Schiaucu, Canton coord. 2008)

Probațiunea constituie pentru minorii delincvenți nu doar o alternativă la pedeapsa privării de libertate, ci și o oportunitate de a le asigura acestora o reintegrare socială într-o manieră cu caracter preponderent reeducativ și nu punitiv, instrumentele de lucru cu minorii, precum referatul de evaluare și planul de supraveghere având rolul identificării cauzalității și a condițiilor săvârșirii faptei infracționale, adică a factorilor de risc și a factorilor protectivi care au acționat în direcția implicării minorului în conduite cu caracter delinvent.

Asistența psihosocială a minorilor aflați în supravegherea serviciilor de probațiune. Specificul asistării și consilierii minorilor delincvenți

Ghedeon și Groza (*Asistarea persoanelor condamnate*, în Schiaucu, Canton coord. 2008) susțin că, în practica și metodologia serviciilor de probațiune, asistența și consilierea îmbină intervenția psihologică (centrată pe nevoile minorului) cu cea socială (ce vizează reintegrarea socială a minorului). Abordate separat, asistarea reprezintă un demers specializat de acordare de ajutor de către o persoană specializată unei alte persoane aflate în imposibilitate de a-și rezolva problemele, consilierea, în schimb, urmărește cunoașterea, dezvoltarea, acceptarea emoțională, maturizarea și mobilizarea optimă a resurselor în vederea definerii și rezolvării unor probleme.

Întrucât asistarea se efectuează prin metode și tehnici precum consilierea, medierea, consultanța, psihoterapia, putem observa că, noțiunea de consiliere se subordonează noțiunii de asistare, fiind, de fapt, un concept specie, în cadrul conceptului gen – asistare. (Ghedeon, Groza – *Asistarea persoanelor condamnate*, în Schiaucu, Canton coord. 2008) Asistarea persoanelor care au comis fapte sancționate de legea penală vizează nevoile și factorii⁷³ care i-au determinat să adopte un comportament infracțional, iar una dintre nevoile pe care se lucrează în procesul de asistare este conștientizarea de către infractor că infracțiunea comisă este rezultatul mai multor factori aflați în interconexiune, factori precum diferite evenimente corelate cu gândurile și sentimentele asociate acestora și deciziile personale luate până în momentul comiterii actului infracțional. (Dedeșan – *Metode de asistare în munca cu persoanele care au comis fapte sancționate de legea penală*, în Poledna coord. 2002)

În ceea ce privește asistarea și consilierea minorilor aflați în supraveghere, consilierii de probațiune se adresează acestei categorii de beneficiari în funcție de caracteristicile specifice acestei vârste, cum ar fi: gradul de responsabilitate diminuat, capacitatea redusă de a face conexiuni între fapta comisă și consecințe, absența preocupărilor pentru viitor, imaturitate psihică și socială, motivație scăzută pentru schimbare etc.

⁷³ De natură socio-familială, cognitiv-atiudinală și emoțională. (Dedeșan – *Metode de asistare în munca cu persoanele care au comis fapte sancționate de legea penală*, în Poledna coord. 2002)

Programe oferite de Serviciul de Probațiune pentru minori

Programele reprezintă o „abordare structurată pentru sprijinirea persoanelor⁷⁴ care au comis infracțiuni, în dobândirea de abilități și cunoștințe care i-ar putea ajuta să nu mai comită infracțiuni” (Nicolae, Badea – *Programul STOP*, „*Gândește-te și schimbă*”, în Schiaucu, Canton coord. 2008: 371); cel mai adesea aceste programe debutează cu formarea de abilități de rezolvare a problemelor, de gândire, organizare și ierarhizare de sarcini, constituind o oportunitate de învățare structurată. În cadrul serviciului de probațiune se efectuează o serie de programe pentru a reduce riscul comiterii de noi infracțiuni.

Un astfel de program adresat minorilor îl constituie programul Dezvoltarea abilităților sociale⁷⁵, care urmărește dezvoltarea activității de asistență și consiliere. (Apostu *et al.* – *Dezvoltarea de abilități sociale la minori*, în Schiaucu, Canton coord. 2008) Importanța abordării abilităților sociale în procesul de asistare este majoră, întrucât atât prezența, cât și absența abilităților sociale pot influența adoptarea și/sau întărirea deprinderilor anti-sociale. De exemplu, lipsa abilității de a comunica asertiv poate orienta individul spre un comportament agresiv sau pasiv, putând crea o deprindere anti-socială. Însă, și prezența unei abilități sociale (ex.: de a comunica, de a imagina) poate conduce la adoptarea unui comportament anti-social, care, prin întărire, se transformă în deprindere anti-socială (ex.: deprinderea de a înșela), așadar rolul consilierului de probațiune este de orienta abilitățile sociale existente, precum și încurajarea formării lor în sens prosocial. (Gugura – *Metode de asistare în munca de reintegrare socială și supraveghere pentru formarea deprinderilor de comunicare și relaționare*, în Poledna coord. 2002)

Apostu și colaboratorii (*Dezvoltarea de abilități sociale la minori*, în Schiaucu, Canton coord. 2008) susțin că programul DAS este conceput pentru a răspunde nevoii de dezvoltare a deprinderilor sociale, întrucât vizează dezvoltarea unor abilități cotidiene precum comunicarea interpersonală, negocierea, luarea unei decizii, rezolvarea de probleme și are la bază teoria condiționării-operante, teoria învățării sociale și teoria autodeterminării.

Finalitatea acestui program este una practică, întrucât minorii care-l parcurg ajung la o mai bună adaptare la situațiile vieții de zi cu zi, datorită creșterii gradului de înțelegere asupra evenimentelor cu care se confruntă, responsabilizării privind acțiunile săvârșite și interiorizării modelelor comportamentale prosociale.

Programul se derulează cu un număr de beneficiari cuprins între 5-10, fiind coordonat de către doi consilieri de probațiune și implică nu doar furnizarea de informații teoretice, ci și efectuarea de exerciții cu beneficiarii minori, astfel încât experiențele de viață ale minorilor sunt puse în legătură directă cu informațiile

⁷⁴ În cazul nostru, pentru sprijinirea minorilor

⁷⁵ Sau DAS, program implementat în cadrul proiectului MATRA derulat de Direcția de Probațiune în parteneriat cu Serviciul de probațiune din Olanda, Comitetul Helsinki și Centrul de Resurse Juridice din România. (Apostu *et al.* – *Dezvoltarea de abilități sociale la minori*, în Schiaucu, Canton coord. 2008: 339)

transmise. (Apostu *et al.* – *Dezvoltarea de abilități sociale la minori*, în Schiaucu, Canton coord. 2008)

Tematicile abordate de către programul DAS sunt:

- comunicarea (non-)verbală și modalități de reacție;
- a asculta și a conversa;
- angajamente, reguli și raporturile cu autoritățile;
- a spune „Nu”;
- comportamentul emoțional și gândurile deranjante;
- a fi supărat și a fi implicat într-o ceartă;
- afirmarea de sine;
- decizii și negocieri;
- petrecerea timpului liber, prieteni și sexualitate;
- a te prezenta și evalua.

Fiecare dintre temele prezentate mai sus vizează un anumit tip de abilitate socială, urmărind dezvoltarea deprinderilor de comunicare ale minorilor sub aspectul creșterii empatiei și răspunsurilor asertive. Programul DAS este în concordanță cu obiectivele serviciului de probațiune, contribuind la atingerea scopurilor principale ale activității de asistență și consiliere, având ca specific conștientizarea de către minori a nevoilor criminogene cu care se confruntă. (Apostu *et al.* – *Dezvoltarea de abilități sociale la minori*, în Schiaucu, Canton coord. 2008) În acest sens, dezvoltarea de abilități psihosociale poate acționa ca un factor protectiv, care inhibă și reduce posibilitatea manifestării unui comportament delinvent de către minor.

Concluzii

Vârsta adolescenței este considerată a fi o perioadă de „moratoriu psihosocial”, asociată cu o „criză de identitate” și cu o „confuzie de roluri”, prin încercările premature ale minorului de a prelua rolurile adultului, caracterizate prin conduite precum evaziune școlară, consum de alcool sau de droguri și, inclusiv, delincvență. (Erikson, 1959 *apud* Rădulescu, 2004) Astfel, putem privi majoritatea conduitelor infracționale ale minorilor în calitate de acțiuni cu caracter temporar, care vor trece odată cu vârsta. În virtutea acestui punct de vedere este de preferat ca minorii delincvenți să nu fie supuși procedurilor juridice standard, respectiv instituționalizării, iar sistemul justiției juvenile să le asigure un tratament care să fie în concordanță cu drepturilor lor, cu situația particulară în care se regăsesc și cu infracțiunea săvârșită. Regimul de sancționare al minorilor, reglementat de Codul Penal are un caracter special, mixt, incluzând atât măsuri educative (enumerare în art. 115, Cod Penal), care au caracter prioritar în sancționarea minorilor, cât și pedepse (amendă sau închisoare).

Alternativele pedepselor privative de libertate, cum este instituția probațiunii, sunt caracterizate de un avantaj deosebit în ceea ce privește reducerea riscului de recidivă. Minorii delincvenți cărora li se aplică sancțiuni neprivative de libertate vor putea menține relații pozitive cu familia, școala și comunitatea, aceste legături

benefice mărind șansele de reintegrare socială ale acestora, ceea ce constituie un permanent deziderat în practica justiției juvenile.

Referințe

Kurko-Fabian, A. 2006, *Delincvența juvenilă în România după 1989*, Studia, Cluj-Napoca.

Neamțu, G., Stan, D. Coord. 2005, *Asistența Socială – studii și aplicații*, Polirom, Iași.

Poledna, S. 2002, *Modalități de intervenție psihosocială în activitățile de probațiune*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

Rădulescu, S. M. 2004, *Dicționar selectiv – 100 termeni „cheie” în domeniul patologiei sociale, criminalității sociale*, Lumina Lex, București.

Schiaucu, V., Canton, R. coord. 2008, *Manual de probațiune*, Euro Standard, București.

Stănișor, E. 2003, *Delincvența juvenilă*, Oscar Print, București.

*** Codul Penal Român, actualizat în 2011, prin Legea 202/2010 privind Infrațiunea și Minoritatea.

*** Codul de Procedură Penală, 8.04.2011, Disponibil la: <http://www.dsclex.ro/coduri/cpp.htm>

*** Convenția cu privire la drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989, art. 40, 15.11.2011, Disponibil la: http://legislatie.resurse-pentru-democratie.org/18_1990.php

*** HG nr. 1239/2000 privind aprobarea Regulamentului de aplicare a dispozițiilor OG nr. 92/2000 privind organizarea și funcționarea serviciilor de probațiune

*** Institutul Național de Statistică, 8.04.2011, *Anuar Statistic Justiție*, Disponibil la: http://www.insse.ro/cms/files/Anuar%20statistic/22/22%20Justitie_ro.pdf

*** Institutul Național de Statistică, 8.04.2011, *Persoane învinuite cercetare de poliție pe medii și categorii de persoane*, Disponibil la: <https://statistici.insse.ro/shop/index.jsp?page=tempo3&lang=ro&ind=JUS109C>

*** Institutul Național de Statistică, 8.04.2011, *Persoane minore condamnate definitiv de instanțele judecătorești pe tipuri de pedepse*, Disponibil la: <https://statistici.insse.ro/shop/index.jsp?page=tempo3&lang=ro&ind=JUS104B#>

*** Legea nr. 123/2006 privind statutul personalului din serviciile de probațiune

*** Legea nr. 211/2004 privind unele măsuri pentru asigurarea protecției victimelor infracțiunilor

*** Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului

*** Noul Cod Penal privind Reglementarea Minorității, 2011, Disponibil la:
<http://www.avocatura.com/11491-noul-cod-penal.html>

*** Ordonanța nr 92/2000 privind organizarea și funcționarea serviciilor de integrare socială a infractorilor și de supraveghere a executării sancțiunilor neprivative de libertate

*** UNICEF, 2011, *Phare 2003, Practici și norme privind sistemul de justiție juvenilă din România*, Disponibil la:
http://www.scribd.com/doc/32162347/Practici-si-norme-privind-sistemul-de-justitie-juvenila-in-Romania#outer_page_12